

4. Розширений аналіз зображень. В даному випадку можуть варіюватися різні підходи: від аналізу помилок рівнів «error level analysis», аналізу головних компонент (principal component analysis – PCA) до аналізу за допомогою вейвлет-перетворень (wavelet transformations). Аналіз формату зображення може підтвердити невідповідність метаданих і виявити програму або технічний пристрій, які використовувалися останніми в формування цифрового зображення, разом з тим, даний аналіз не оцінює саме зображення та методи, що застосовувались для маніпуляцій з ним. Такі методи, як, наприклад, метод аналізу помилок рівнів дозволяють ідентифікувати конкретні маніпуляції у досліджуваних зображеннях. Сутність методу «error level analysis» полягає в наступному – алгоритм стискання зображення JPEG використовує систему стиснення з втратами інформації (якості). Кожне перекодування (збереження) зображення додає більше зазначених втрат в якість зображення. Зокрема, алгоритм JPEG діє на блок 8x8 піксельної сітки. Кожен 8x8 блок пікселів стискається незалежно. Якщо зображення при стисканні залишається повністю без змін, то все 8x8 блоків повинні мати аналогічні потенціали про помилки. Якщо зображення не змінювалось і повторно збережене, то кожен блок повинен зазнавати втрат (помилки) з приблизно однією швидкістю. Метод ELA дозволяє зберегти зображення на певному рівні якості JPEG. Таке збережене похідне зображення буде мати певну кількість помилок по всьому зображенню. Отримане за допомогою ELA зображення порівнюється з вихідним зображенням, що оброблялось. Якщо зображення буде змінено, то кожен 8x8 блок, який був доданий або переміщений під час модифікації (монтажу) зображення, буде мати більш високий рівень помилок, ніж решта частини зображення. Модифіковані області будуть відображені з більш високим потенційним рівнем помилок, і цей ефект можливо досліджувати візуально [3]. За відсутності спеціального програмного забезпечення можливо досліджувати цифрові фотозображення методом «ELA» за допомогою веб застосунку «Forensicaly beta» [4].

На сьогоднішній час не існує єдиної рекомендованої експертної методики, що дозволяє достовірно встановлювати факт монтажу по цифровим фотозображенням при відсутності оригіналу зображення. Нові інформаційно-технологічні умови виробництва експертиз диктують необхідність освоєння експертами нового пошуково-пізнавального інструментарію для вирішення ідентифікаційних і діагностичних завдань, розробки науково-методичного забезпечення у вигляді методичних посібників.

Список бібліографічних посилань: 1. Тимко Є. В. Розробка методики досліджень цифрових зображень та засобів їх виготовлення. Київ, 2013. 15 с. 2. Фетняев И. Ю. Признаки монтажа и другие изменения в цифровых фонограммах и фотографиях. Минск : Гос. экспертно-криминалистический центр МВД Республики Беларусь. 158 с. 3. Tutorial: Error Level Analysis. URL: <https://fotoforensics.com/tutorial-ela.php> (дата звернення: 14.10.2018). 4. Forensically : сайт. URL: <https://29a.ch/photo-forensics> (дата звернення: 14.10.2018).

Одержано 17.10.2018

УДК 343.98

Наталья Николаевна КОСМИНА,

кандидат юридических наук, старший научный сотрудник,
заведующая отделом Харьковского научно-исследовательского
экспертно-криминалистического центра МВД Украины

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЛЕДОВАТЕЛЯ С ЭКСПЕРТАМИ ПРИ ДОКУМЕНТИРОВАНИИ КОРРУПЦИОННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Актуальность проблемы, освещенной в работе, не нуждается в специальном обосновании. Коррупция и взяточничество приблизилось к той черте, за которой вероятна утрата обществом контроля над направлением социально-экономических и политических

процессов. Однако, учитывая то обстоятельство, что в структуре коррупционных преступлений по-прежнему доминирует взяточничество, являющееся, по сути, ядром коррупции. Цель статьи – рассмотреть использование специальных знаний при расследовании взяточничества.

Предметом исследования являются: противоправное явление взяточничество, уголовно наказуемое деяние – получение взятки, субъекты преступления – должностные лица (чиновники), правовая основа ответственности и нормы, установленные Криминальным кодексом за получение взятки.

Не всегда криминальные производства по этому виду преступлений направляются на рассмотрение в суды. Такие результаты можно объяснить тем, что довольно часто при выявлении криминальных производств данной категории имеются достаточные основания для возбуждения производства, предъявления обвинения задержанным, но не удается собрать достаточное количество доказательств их вины. То есть при хорошей фиксации фактов получения должностными лицами денег, ценностей, совершения ими незаконных следок, операций не удается в полной мере доказать преступный характер их действий. Как правило, такие ситуации возникают, когда взятые с поличным должностные лица, не пытаясь оспорить факт задокументированных незаконных действий, представляют лицу, ведущему расследование, весьма убедительные формальные объяснения некой целесообразности либо ошибочности допущенного.

К примеру, в ходе предварительного следствия обвиняемый С полностью отрицал свою вину в получении взятки от Ч за незаконные действия однако из заключения химической экспертизы следователю, что на восьми денежных купюрах достоинством по 200 грн каждая изъятых у взяточдателя имеются наслоения вещества спецсредства «карандаш» в виде надписи «взятка» и «опудривания» порошковым средством.¹ При этом вещество, которым выполнена надпись «взятка», идентично со спецсредством «карандаш» по характеру люминесценции, по морфологическим признакам и химическим свойствам, а вещество, вызывающее на купюрах и на марлевых тампонах со смывами рук с люминесценцию фиолетового цвета, однородно по химическому составу со спецсредством «порошок».

В качестве косвенного доказательства вины проводится фоноскопическая экспертиза. С целью успешного проведения любых экспертиз, в том числе экспертизы звукозаписи, необходим рабочий контакт следователя и эксперта. Как отмечает А. Л. Зуева, наиболее важным этапом взаимодействия следователя и эксперта является этап подготовки экспертизы, когда ставятся и конкретизируются вопросы, подлежащие разрешению, определяются объекты исследований, собираются необходимые сведения и сравнительные материалы. При производстве экспертизы эксперт может выявить существенные для дела обстоятельства, требующие немедленного реагирования следователя, либо от следователя могут потребоваться дополнительные материалы или документы. Поэтому необходимо деловое сотрудничество следователя и эксперта на всех стадиях производства экспертизы [1, с. 92–93]. Реализацией такого сотрудничества будет и формулирование вопросов для проведения экспертизы звукозаписи, которые должны быть логичны и понятны, что позволит провести экспертизу наиболее эффективно и в краткие сроки¹. Анализ результатов данного исследования позволяет констатировать несовершенство системы научно-технического обеспечения раскрытия и расследования взяточничества. Вместе с тем, при расследовании указанного вида преступлений в целях укрепления доказательственной базы существует объективная необходимость применения субъектами расследования технических средств и использования специальных знаний. Фактические данные, которые могут быть получены с помощью использования научно-технических методов и средств при их грамотном, с тактической точки зрения, изъятии и использовании могут стать неоспоримыми доказательствами по делу.

Одной из самых распространенных экспертиз по должностным и коррупционным преступлениям в целом является криминалистическая экспертиза видео- и звукозаписей. Она проводится с целью идентификации личности по устной речи, а также для технического

¹ Основьянский ОП ГУ Национальной полиции, уголовное производство № 12017220060001003.

исследования носителей информации (магнитные ленты, аудиодиски и др.) и аппаратуры звукозаписи. Гораздо реже экспертиза звукозаписи проводится при совершении других преступлений – злоупотребления должностными полномочиями, превышения должностных полномочий, контрабанды и др., когда ведутся записи прослушивания телефонных переговоров в качестве оперативно-розыскного мероприятия или контроль и запись переговоров.

Экспертиза звукозаписи проводится обычно для решения двух задач: для идентификации голоса и для исключения монтажа, то есть искусственного создания разговора на магнитной ленте (путем склеивания ленты, электроакустического или цифрового монтажа и пр.) [2, с. 48]. Последнее объясняется тем, что если виновный при осмотре и прослушивании фонограммы признал запись своего голоса и по делу имеется достаточно других доказательств его вины, то проведение более трудоемкой экспертизы с целью идентификации голосов вряд ли требуется. Однако, считаем, ошибкой будет вообще не назначать экспертизу звукозаписи, поскольку обвиняемый может в суде полностью отвергнуть подлинность аудиозаписи со своим голосом. Особенно это важно, когда звукозапись является одним из важных элементов в системе обвинительных доказательств. В этом случае, если по ней не была проведена экспертиза на предмет исключения монтажа, то суду будет весьма затруднительно оценить данный вид доказательства, поскольку он имеет определенные технические параметры [2, с. 50–51]

Основу доказательственной базы по уголовным делам о взяточничестве составляют материальные и идеальные следы преступления. С учетом грамотного использования следователем имеющегося в следственной практике арсенала криминалистических методов и применения научно-технических средств эти два вида криминалистически значимой информации в конечном итоге способствуют не только укреплению и расширению доказательственной базы, но и являются источником информации о возможном противодействии расследованию, а также лицам, его осуществляющих.

При получении взятки распространенной экспертизой является химическая, проводящаяся с целью идентификации химического вещества на взяткополучателе (руки, одежда и т. д.) с веществом, которым были обработаны деньги либо иной предмет. Подготовку химического вещества в основном производят оперативные сотрудники вместе со специалистами-химиками. Главное требование здесь – индивидуальность химического состава вещества, которое обычно изготавливается специалистами-химиками из экспертного учреждения соответствующего ведомства, проводящего оперативное или следственное мероприятие.

После проведения тактической операции по задержанию взяткополучателя оперативные работники или следователь с помощью специалиста делают смывы с тела задержанного либо изымают предметы его одежды, мебели, где могли быть оставлены следы химического состава от соприкосновения с предметом взятки. Важно, чтобы специалист, производящий смывы, не имел до этого контакта с химическим веществом либо с предметами, обработанными данным веществом. Грубейшее нарушение тактики производимого действия, если оперативный работник при задержании взяткополучателя сначала сам касается предмета взятки, а затем делает смывы. В этом случае данный вид доказательства с признанием его недопустимым может потерять всякий смысл [3, с. 16].

В заключении необходимо сказать, что для успешного проведения экспертиз необходимо привлекать к обнаружению и изъятию специалиста, способного правильно изъять следы преступления, а также эксперта, способного подготовить к исследованию документы и сохранить собранные доказательства, а также тесное взаимодействие специалистов и экспертов со следствием. Экспертизы позволяют доказать состоятельность обвинения, изобличая взяткополучателя при объективном расследовании.

Список библиографических ссылок: 1. Зуева А. Л. Методические и процессуальные аспекты криминалистической экспертизы материалов, веществ и изделий из них : дис. ... канд. юрид. наук. Кисловодск, 2002. С. 92–93. 2. Ищенко Е. П., Сливинский К. О. Криминалистическая алгоритмизация: теоретические предпосылки. *Академический юридический журнал*. 2001. № 4. С. 45–51. 3. Мишков Я. С. Методика розслідування хабарництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2005. 20 с.

Одержано 12.10.2018

УДК 343.982.35(477)

Ксенія Сергіївна КОТЛУБАЄВА,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА СЛІДОВОЇ КАРТИНИ ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ СУДУ АБО ІНШОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ

Будь-який злочин супроводжується певними змінами у навколишньому оточенні, які у криміналістиці прийнято називати слідами злочину. Слід є відображенням злочинних дій, окремих елементів злочинного акту. У криміналістичному розумінні цінність слідів зумовлена існуючою залежністю між злочином та його відбиттям (слідами). Зауважимо, що ще з давніх часів сліди використовувалися з метою розкриття злочинів (такі держави Стародавнього Сходу, як Індія, Китай, Камбоджі, Японія) [1, с. 95–96].

У сучасній криміналістиці поняття сліду розглядається за кількома аспектами. У широкому розумінні слід – це результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок учинення злочину: матеріально-фіксовані зміни одного об'єкта на інший; поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення первинного положення, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, скалки розбитого віконного скла) [2, с. 37]. До поняття «сліди» у широкому значенні також належать і ідеальні відображення – сліди пам'яті людини, уявні образи [3, с. 148].

Слід у вузькому розумінні є матеріально фіксоване відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому, а також нашарування, відшарування та інші подібні їм результати механічного, термічного, хімічного та інших впливів [4, с. 104].

Істотний внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних із вивченням слідів злочину, зробили такі відомі вчені-криміналісти України та інших держав, як Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, О. І. Дикун, Р. Г. Домбровський, А. В. Іщенко, В. О. Коновалова, І. П. Крилов, В. С. Кузьмічов, В. М. Плетенець, М. В. Салтевський, В. Ю. Шепітько та інші.

При зверненні до тлумачного словника під поняттям «слід» розуміють: відбиток, відтиск чого-небудь на землі або іншій поверхні; залишок або ознака чого-небудь; наслідок чого-небудь; нижня частина підошви ноги [5, с. 660].

Окрім того у криміналістиці надається визначення слідової картини, яке вперше вжив М. В. Салтевський. Автор під цим терміном розумів абстрактну модель слідів злочину, що відображається у матеріальному середовищі внаслідок його вчинення [6, с. 150–151].

На думку В. О. Коновалої слідова картина злочину є новим елементом криміналістичної характеристики і становить собою комплекс слідів, які відображають картину події злочину та поведінку суб'єкта на місці злочину, дозволяє висунути найбільш обґрунтовані версії щодо його вчинення [7, с. 25].

М. А. Погорецький вважає, що безпосереднім джерелом слідів злочину в загальному розумінні є суспільно небезпечний вплив особи, що вчинила злочин, поведінка якої проявляється у формі дії або бездіяльності, на об'єктивну дійсність, взаємодія предметів і станів, тобто сама подія злочину [8, с. 20].

В криміналістичній науці використовують також такий термін як «типова слідова картина». Так, В. О. Коновалова під типовою слідовою картиною розуміє сукупність слідів, притаманних тому чи іншому виду, різновиду злочину [9, с. 17].

М. В. Салтевський вважає, що типова слідова картина вчинення злочину є елементом криміналістичної характеристики й включає опис матеріальних та ідеальних відображень ознак злочину на момент його вчинення [10, с. 269]. Подібною позиції дотримується й А. П. Шеремет та М. В. Костенко [11, с. 344; 12, с. 11].

Вважаємо, що в рамках формування окремих криміналістичних методик варто вест мову про слідову картину, як елементу криміналістичної характеристики певних видів злочину, а не окремі сліди злочину.

Надаючи характеристику типовим слідам введення в оману суду або іншого уповноваженого органу слід зазначити, що значна кількість слідів даного виду злочину – ідеальні сліди та документи.